

ЕКОЛОГІЧНА ЕТИКА ТЕОЛОГІЇ ЦЕРКВИ АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ

У статті висвітлюється екологічна етика теологічної доктрини Церкви адвентистів сьомого дня.

Розглядаючи екологічну етику як необхідну складову християнської етики, автор робить спробу проаналізувати етичні аспекти сучасних екологічних проблем в теології АСД (наводить принципи біблійної екології, розкриває причини екологічних проблем та сутність етичного природокористування згідно з вченням ЦАСД)

Перегляд відносин "суспільство-природа" заради збереження життя на Землі, що є фундаментальною основою загальнолюдських цінностей будь-якого суспільства, привів до становлення "етики природи, інвайронментальної етики, етики відповідальності, біофільної етики, етики охорони дикої природи", що виникла на основі досліджень таких науковців, як Р. Артфільд, К.-О. Апель, Е. Фромм, Е. Голдсміт, А. Швейцер та інших. [1: 34]. У 70-х роках минулого століття починає формуватися новий напрям філософії – екологічна філософія, з якої потім виокремилася екологічна етика як "світоглядне знання" – "глобальна етика, етика розвитку, етика Землі, етика виживання, етика глобальної солідарності" [2: 68].

Церква християн адвентистів сьомого дня (ЦАСД), одна з найчисленніших протестантських конфесій в Україні, розглядає екологічне питання в контексті провідного питання своєї конфесійної теології: співвідношення добра і зла та вирішення протиріччя між ними.

Ідейна основа "великої боротьби" в теології адвентизму – свобода вибору, дана людині Богом. Людина з одного боку народжується вільною, але з іншого – для боротьби. Тому що навіть вільна, вона – лиш інструмент у війні добра зі злом. Добро – прийняти беззаперечно морально-етичні настанови Біблії, зло – їх порушувати. Ідеал і джерело добра – Бог. Бути на боці добра – бути з Богом. Будь-яка діяльність без Бога, тобто та, яка не вписується в рамки Його Закону, – зло, навіть якщо за своєю суттю не носить деструктивного характеру. З точки зору християнства, перемога в цій боротьбі належатиме тільки добру, як не в цьому світі, то в потойбічному, після Другого Пришествя. *Людина ж має змогу вести боротьбу лише в цьому світі, тому на неї покладається велика відповідальність за збереження світу.*

Екологічні проблеми, згідно з теологією АСД, ставлять нам безліч питань, а все, що відбувається в навколишньому світі, показує людині боротьбу добра і зла, не розкриваючи, однак, її причин [3: 16]. Її загострення має безліч згубних наслідків, одним з яких є екологічні проблеми сьогодення, які можуть призвести до екологічної катастрофи. Нагальна потреба вирішення екологічних проблем диктує розширення сфери пошуку шляхів виходу з ситуації, що склалася. Як і будь-яка інша світоглядна доктрина, віровчення ЦАСД пропонує власну інтерпретацію процесів, що відбуваються у світі, трактуючи причинно-наслідковий механізм її як такий, що бере початок не в суто матеріальній сфері, а перш за все в порушенні етичних принципів природокористування. Етичний аспект сучасних екологічних проблем ліг в основу цієї статті.

Метою статті є аналіз екологічної етики ЦАСД як складової християнської етики, спроба узагальнення її досвіду для подальшого використання результатів нашого дослідження в розвитку глобальної інвайронментальної етики.

Екологічна етика в адвентизмі сьомого дня – одна із складових християнської етики. Осмислюючи природу як одне із "свідощів любові, мудрості та всемогутності невидимого Творця", адвентизм прирівнює турботу про довкілля до прославлення Бога. Основа екологічної етики ЦАСД – любов до Бога, яка передбачає любов до всіх Його творінь [4: 294-295].

Християнська етика передбачає усвідомлення постійної присутності Бога в житті людини, а це у свою чергу формує християнський характер на засадах любові та милосердя. При дотриманні принципів екологічної етики (ЦАСД засуджує жорстоке ставлення до тварин заради розваги, кориду, півнячі бої, полювання тощо, забруднення довкілля заради отримання прибутку) проводиться паралель між злочинами проти людини чи суспільства і злочинами проти природи. Особливий акцент робиться на тому, що останні нічим не "легші" за попередні, і людина також має нести за них покарання [4: 296].

В екологічній концепції АСД наголошується не лише зв'язок людини і природи, а й залежність людини від природи: при потопі крім Авраама і його родини Бог урятував усі види тварин для того, щоб людина змогла вижити на спустошеній землі [4: 292].

Як про один із аспектів вирішення екологічних проблем адвентисти говорять про реформу здоров'я, для повноти розуміння якої, на нашу думку, необхідно наголосити на її етичному аспекті. Шкода власному здоров'ю шляхом потурання гріховним плотським бажанням та апетиту трактується, по-перше, як порушення законів природи, по-друге, як порушення Закону Божого. Важливе завдання для останнього часу – часу звістки третього ангела в концепції АСД – "роз'яснювати закони природи і переконувати людей у необхідності підкорятися їм". А свідомо шкода, яку людина наносить власному здоров'ю чи здоров'ю інших, знищуючи тим самим тіло-храм Духа, прирівнюється в теології АСД до порушення шостої заповіді – не убий [5: 7-8; 160].

На основі цієї ж заповіді теологи АСД обґрунтовують етичний аспект вегетаріанства як запобігання нищенню життя на Землі [5: 66-67]. Отже, доцільно зауважити, що ЦАСД поряд із правами людини визнає права природи.

Якщо реформа здоров'я виступає способом підготовки людини до вічності, то впровадження етики природи в практичне життя людини можна вважати, згідно з концепцією АСД, гарантом "успішного" трансцендентного буття людини – її входження в Царство Боже [5: 7-8].

За гріх людини тричі була покарана земля. Вперше, згідно з Біблією, – за гріх непокори перших людей: "... проклята через тебе земля!" (Бут. 3:17) [3: 101]. Людина втратила не лише Едем як місце проживання, а також вільне панування над іншими Божими творіннями: "тваринний світ повстав проти її правління", "вся природа повинна була свідчити людині про те, що значить повстати проти Бога і до чого це призведе" [6: 37]. Разом з тим, необхідно, на нашу думку, зазначити, що про гріх постійно нагадував людям Едемський сад, який, хоч і закритий для людини, знаходився на землі аж до потопу. Тоді його не було знищено. Згідно з християнським вченням, Бог забрав його на небо, щоб повернути на оновлену землю. Крім гріхопадіння, присутність Едему мала нагадувати також про важливість дотримання Божих настанов з метою входження на нову, очищену від гріха землю, коли Едем знову відкриється для людини. Крім того, це була демонстрація людині того, як на практиці працюють досконалі закони природи, створені Богом, для підтримання гармонії всього живого [6: 39, 29].

Вдруге – за вбивство, коли Каїн убив Авеля. Не покаравши вбивцю смертю на місці, Бог дав йому інше прокляття: земля, окроплена кров'ю жертви, не дасть більше сили вбивці. І Каїн став першою людиною в історії (якщо дотримуватися креаціоністичної теорії походження світу), яка побудувала місто. Тим самим люди віддалилися від природи ще більше [6: 55, 59].

Третє прокляття – перетворення землі на суцільне кладовище, як говорить Е. Уайт, одна з теоретиків адвентистського напрямку в протестантизмі, – відбулося після потопу. Тіла людей і тварин були вкриті землею та іншими осадовими породами. Разом із тим майбутні покоління були покарані за жадібність попередніх: під землею опинилися дорогоцінні метали й коштовні камені, які до потопу, як стверджує Е. Уайт, знаходилися на поверхні землі як дар людям [6: 87].

Релігійна мораль як основа суспільної моралі відіграє велику роль у формуванні екологічної свідомості. А її ЦАСД впроваджує посередництвом просвітницької діяльності, яка є передусім місіонерською. Життя представниками будь-якої релігії розглядається як двовимірна величина: тимчасове на цьому світі і вічне на тому, після смерті (у вченні АСД – після першої смерті і воскресіння по другому пришестві Христа). Тому підготовка людини до вічного життя (життя у вічності) проводиться адвентистами через формування християнського характеру. Недотримання законів природи, що в концепції ЦАСД прирівнюється до порушення Закону Божого і визнається гріхом, станом розділення людини з Богом, станом хвороби. На хворобу представники АСД дивляться не як на фізичний недуг виключно. Хвороба тіла має ще й етичний аспект, є результатом гріха душі. Дайсінгер звертає увагу на те, що зцілення недугів хворих у Біблії описується нерозривно з прощенням їх гріхів: "Всі провини твої Він прощає, всі недуги твої виздоровляє" (Пс. 103:3). Реформа здоров'я таким чином пропагується як відновлення в людині образу Божого, який людина спотворила гріхом, шляхом співробітництва з Богом, що стає все актуальнішим по мірі наближення до кінця земного існування [5: 20-21].

У концепції вибору ЦАСД простежується теоцентричне спрямування антропологічного навантаження. Навіть вибір на користь турботи про довкілля і людину як його частину засуджується як гріховний, якщо мотивом і метою цього вибору не є прославляння Бога. Своєрідним маніфестом АСД, як і інших напрямів християнства, можуть бути слова апостола Павла: "...усе на Божу славу робіть!" (1Кор. 10:31) [5: 161, 122].

Крім десяти заповідей декалогу, що лягли в основу християнської етики, в Новому Заповіті виділяються дві основні, які в адвентизмі трактуються як методологічна основа решти десяти: "Люби Господа, Бога свого усім серцем своїм" і "Люби свого ближнього, як самого себе!" (Марк. 12:30-31). Любов до Бога, на думку християн і теологів будь-якої конфесії, в тому числі й АСД, проявляється в абсолютному послуху Богу, до людини – в ставленні до іншого, як до себе самого. Любов до себе, однак, зовсім не означає беззаперечного потурання власним бажанням. Вона повинна бути дієвою, тобто її метою має бути любов до своїх ближніх. Як зазначає В. Дайсінгер, "ми повинні цінувати й самих себе, щоб бути здатними любити інших" [5: 183].

Порівняння гріха із смертельною хворобою дає можливість ще для однієї метафори, характерної для адвентистської теології: "вакцинація хвороби гріха". Так влучно охрестив В. Дайсінгер ті превентивні заходи, що мають тут на землі допомогти людині подолати гріх у найширшому його розумінні, відновити зв'язок із Богом і таким чином уникнути смерті (другої смерті, яка має настати для всіх грішників, що не залишать гріха, після другого пришествя). Земля ж, уражена гріхом, разом із грішниками буде очищена вогнем. Відновлення зв'язку з Богом передбачає поклоніння Йому, яке, згідно з словником Вебстера, складається з таких моментів, як "1) спілкування з Богом, 2) використання наших тіл у поклонінні, 3) практичне поклоніння" [5: 206, 208]. Адвентистська концепція людського тіла – храм Духа. Саме ж тіло вважається таким, що належить не людині, а Богу, оскільки Христос викупив їх власною кров'ю. Підкреслюється етичність вибору людини на користь турботи про себе такими категоріями як "добро" та "досконалість": "і не стосуйтеся до віку цього, а перемініться відновою вашого розуму, щоб пізнати вам, що то є воля Божа, – добро, приємність та досконалість" [5: 209].

Усі людські таланти й здібності вважаються дарованими Богом. Проблеми людей, в тому числі й екологічні, від неетичного сприйняття цих дарів: люди ставляться до всього, в тому числі й природи, як до своєї власності, а не як до Божої, і використовують свої дари (таланти й здібності) для задоволення власних всезростаючих потреб. Звертається увага на безмежність людських бажань як причину людської гріховності [7: 198].

У життєвій етиці віруючого АСД особливе місце займає праця, яка повинна бути, говорячи сучасною мовою, екологічно доцільною. Бог, створивши людину, дав їй певне завдання: доглядати землю. І будь-яка інша діяльність людини повинна бути згідно з "принципом моральної відповідальності" [8: 103], підпорядкована волі Бога, інакше вона автоматично стає гріхом [9: 121]. Науково-технічна революція, результати якої стали згубними для природи, може бути наведена як доказ такої позиції. Наукові знання, безвідносні до моральної відповідальності, навіть спрямовані на покращення умов життя людини, в кінцевому результаті несуть загрозу її існуванню. Таким чином, "обіцяна" Богом смерть за порушення моральних настанов, яка спочатку загрожувала тільки конкретній людині, яка грішить, сьогодні стосується людства в цілому. Інакше кажучи, процес глобалізації торкнувся й сфери прокляття людини за первородний гріх. Її корені – в морально-етичній площині, у великій боротьбі, якщо говорити конкретно про АСД.

У серії праць, присвячених дослідженню окремих книг Біблії, зокрема в монографії "Отвергнувшие ведение. Археологическое исследование книги пророка Осии", сучасний український вчений Опарін О. А. висловлює думку, що людям для задоволення потреб заважає Бог, і вони намагаються жити без нього і вдосконалити Його заповіді [10: 12-13, 31]. В адвентизмі поширена думка, що людська погорда є причиною змішання ролей: людина забула, що вона – творіння, стала вважати себе творцем, який може змінювати закони природи. Опарін як один із прикладів втручання в закони природи наводить генетичну модифікацію сільськогосподарських культур, зокрема виведення морозостійкого буряка, від якого почалося масове падіння худоби через "розплавлення" мозку [10: 31].

Учений також розмежовує фізичні екологічні проблеми, фізичні методи їх подолання з одного боку та духовний характер причин цих проблем з іншого. Та це зовсім не означає, що він є прибічником відмови від науково-технічного прогресу. Виступаючи характерним представником теології адвентизму, він закликає першопричини та шляхи вирішення екологічних проблем шукати в Біблії [10: 32].

Опарін О.А., говорячи про "біблійську екологію", окреслює дев'ять її принципів, або догматів: 1) **особиста відповідальність** кожної людини за весь світ; 2) **"не убивай"**. Наголошується етичний вимір проблеми: від вбивства людини через "вбивство" природи до знищення людства. Наряду з кримінальними експериментами, такими як, наприклад, той, що був проведений свого часу на Чорнобильській АЕС, дослідник має на увазі використання зброї масового ураження (біологічної, хімічної, ядерної). 3) **раціональне використання ґрунтів, родючих земель**: "Шість літ будеш засівати поле своє, і шість літ обтинатимеш свого виноградника, і збиратимеш урожай його, а сьомого року – субота повного відпочинку буде для землі" (Левит 25, 3-4); 4) засудження Біблією вирубки лісу: "... чи ж ... дерево – то чоловік, щоб увійти перед тобою до обложеного міста?" (Повтор. Закону 20, 19); 5) **дотримання законів гігієни та епідеміології**; 6) **етичне ставлення до тварин**, яке закладено в заповіді про дотримання суботнього спокою не лише людиною, але й тваринами, які їй належать, яких вона використовує в домашньому господарстві. Сьогодні, зазначає вчений, порушення цього принципу досягло таких масштабів, що інколи вбивство чи знущання над тваринами носить не лише прибутковий характер, а й просто служить засобом задоволення "спортивного інтересу", як полювання, чи навіть є способом просто розвіяти нудьгу; 7) **прямопропорційна залежність існування цілих міст, імперій, народів від їх ставлення до Бога**. Згадуються такі високорозвинені древні міста, як Вавилон, Моав, Содом, Гоморра, Газа та інші, які були знищені через гріх їх жителів доценту, і на їх місці немає жодних сучасних поселень; 8) **"закон посіву й жнив"**: "Хто знищував землю – того звергне із себе земля". На думку дослідника, це відображається в локальних та глобальних екологічних катастрофах сучасності: повенях, землетрусах, наступах пустель, кліматичних змінах; 9) **надія** на повернення до первинного, досконалого (в теології АСД) світу через відмову людства від гріха, що в теології АСД можливе лише після другого пришествя Ісуса Христа [10: 39-45].

Гуманістична сутність біблійної екології виходить за межі простого задоволення потреб та інтересів людини в її всебічному розвитку та самореалізації. Біофільна етика екологічної концепції АСД стосується не лише людини, а й об'єктів живої природи як "Божих створінь". Спостерігається процес "стирання" чіткого відмежування "царя природи" та "її заручника". Повільне нищення природи як свого середовища існування можна прирівняти до самовбивства людства. Вхідження в епоху ноосфери – біосфери, проникнутої творчим розумом – згубне, якщо розумові зусилля несуть споживацько-деструктивний характер. Творіння не може дорівнюватися Творцеві – основа біблійних заповідей. Намагання подолати цю заборону, поставити людину на місце Бога – обставина, що унеможливило щастя першої, оскільки породжує конфлікт, який завершується смертю людини. За таких умов стає неможливим забезпечення права людини на щастя. Усвідомлення своєї смертності (в АСД – гріховності, розриву з Богом) в рамках свободи вибору, наданої людині Богом, диктує етичні норми та устої, за якими живе людина. Вони, у свою чергу, є умовою смерті чи безсмертя людини – вічного життя після другого пришествя Христа.

Підкреслюється в адвентизмі й еколого-етичне значення викуплення: Христос помер не лише для того, щоб позбавити від гріха людину, а й природу, щоб Земля не була спотворена наслідками гріха в майбутньому. Життя, в тому числі й людське, визнається екологічною етикою АСД найвищою цінністю. Адвентизм пропонує

Ісуса Христа – центральну постать всієї релігійної доктрини – як спосіб спасіння, примирення людини з навколишнім світом і з Богом [4: 293-294].

До формування екологічної культури населення теоретики АСД пропонують залучити не лише церкву як соціальний інститут через євангельські програми, благодійні акції, суботні школи, але, в першу чергу, сім'ю, оскільки культура людини знаходиться найбільшою мірою в прямій залежності від особистого прикладу батьків. В основі християнської екологічної культури кожної людини має бути природоохоронна етика як одна із форм любові до Бога і до ближнього. Тож поєднуючи місіонерське, екологічне та сімейне служіння, ЦАСД сприяє інтегративним процесам у суспільстві, зміцнюючи державу через зміцнення її основного інституту – сім'ї [4: 299].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Высоцкая О.Е. Глобализация и общечеловеческие ценности в свете решения экологических проблем// Глобализм глазами современника: блеск и нищета феномена. Материалы докладов и выступлений участников Международной научно-теоретической конференции. 26-27 сентября 2002 года. – Сумы, 2002. – С. 33-35.
2. Марушевський Г.Б. Базові принципи екологічної етики: методологічний аналіз. – Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, 2001. – 202 с.
3. В начале было Слово...: Пер. с англ. – Заокский: Источник жизни, 2002. – 544 с.
4. Жукалюк Н., Любашенко В. Истори церкви християн Адвентистов сьомого дня в Україні. – К.: Джерело життя, 2003. – 320 с.
5. Дайсингер У. Небесный образ жизни сегодня: Здоровье в контексте 14-й главы Откровение: Пер. с англ. – Заокский: Источник жизни, 2003. – 320 с.
6. Уайт Е. Патриархи и пророки: Пер. с англ. – Заокский: Источник жизни, 1994. – 768 с.
7. Опарин А.А. Ключи истории: Археологическое исследование книги Бытие: Монография. – Харьков: Факт, 2001. – 224 с.
8. Піциль О., Біленький Є. Екологічні проблеми в контексті релігії // Історія релігій в Україні. Матеріали XIV-ї міжнародної наукової конференції (Львів, 11 травня 2004 року). – Львів: Логос, 2004. – С. 103-105.
9. Гудинг Д., Леннокс Дж. Избранное. – Duncanville, USA: World Wide Printing. – 2001. – Т.1. – 287 с.
10. Опарин А.А. Отвергнувшие ведение. Археологическое исследование книги пророка Осии: Монография. – Х.: Факт, 2005. – 192 с.

Матеріал надійшов до редакції 20.09. 2006 р.

Zaval'nyuk I.K. Экологическая этика теологии Церкви адвентистов сьомого дня.

В статтє освещается экологическая этика теологической доктрины Церкви адвентистов сьомого дня. Рассматривая экологическую этику как необходимую составляющую христианской этики, автор делает попытку проанализировать этические аспекты современных экологических проблем в теологии АСД (приводит принципы библейской экологии, раскрывает причины экологических проблем и сущность этического природопользования согласно учению ЦАСД).

Zaval'nyuk I.K. Ecological Ethics of the SDA Theology.

The article highlights ecological ethics of the SDA theology. Regarding ecological ethics as a compound part of the Christian ethics the author makes an attempt to analyze ethical aspect of the contemporary ecological problems in the SDA theology (focuses on the Bible ecology principles, reveals reasons of the ecological problems and the ethical use of nature essence in the SDA study).